

27.02.2023

Зведення антивоєнних репресій. Рік повномасштабного вторгнення Росії в Україну

[Русская версия](#)
[English version](#)

Вранці 24 лютого 2022 року російська армія розпочала повномасштабну війну в Україні. Це призвело до катастрофічних руйнувань та жертв і спровокувало масштабні протести в Росії — за минулий рік ми нарахували майже 20 000 затримань у зв'язку з **антивоєнною позицією** у 240 населених пунктах 78 регіонів. Після кількох тижнів практично щоденних великих акцій та жорсткого їх **приборкування** протест набув інших форм. Влада активно використовувала проти учасників мітингів Кодекс про адміністративні правопорушення — загалом ми зафіксували 18 183 справи за статтею про «порушення правил проведення акції» та 5846 справ за новою статтею про «дискредитацію Збройних сил». Кримінальне переслідування у зв'язку

з антивоєнними виступами зазнали щонайменше 447 осіб, 128 з них — ув'язнені.

Протягом 20 останніх років, поки російська влада планомірно знищувала громадянські права та свободи, масові протести часто ставали каталізатором репресій. Це відбувалося і після мітингів за чесні вибори у 2011-2012 роках, і після акцій на підтримку України та проти анексії Криму 2014-го, і 2017-го — після всеросійської акції «Він вам не Дімон», і 2019-го, коли були протести навколо виборів до Мосміськдуми, і 2021-го, коли до країни повернувся Олексій Навальний.

Після масштабних літніх протестів 2019 року машина репресій перейшла від стримування громадянського суспільства до його поступового руйнування. Поправки до Конституції, які **дозволили** Володимиру Путіну залишатися при владі до 2036 року, були **ухвалені** у 2020-му на тлі обмеження багатьох прав через пандемію та використання технологій, що відкривають широкі можливості для фальсифікацій. Потім була спроба вбивства Навального, його повернення і великі протести з масовими затриманнями, ліквідація ФБК та «**Відкритої Росії**», потужна хвиля тиску на НПО та вільні медіа в рамках законодавства щодо «іноагентів», ліквідація «Меморіалу». Все це значно послабило російське громадянське суспільство перед війною та спростило для влади придушення антивоєнних протестів.

ОВД-Інфо проаналізував основні тенденції репресій щодо противників війни в Росії та на території Республіки Крим.

Підтримати ОВД-Інфо.

**ЗАТРИМАННЯ ЗА АНТИВОЄННУ
ПОЗИЦІЮ ТА ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ
ЗІБРАНЬ**

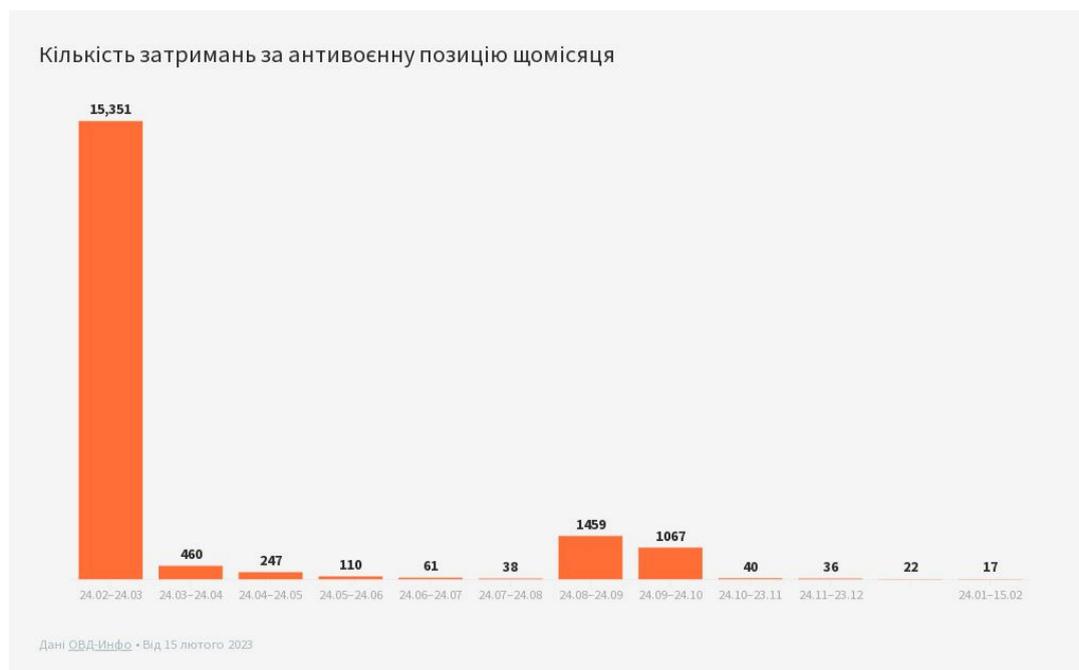
19 586

затримань за антивоєнну позицію в Росії та Криму
з 24 лютого 2022 по 15 лютого 2023

З методологією підрахунку антивоєнних затримань можна ознайомитись [тут](#).

Майже 20 тисяч затримань за антивоєнну позицію, з них 177 – за дії в інтернеті, 141 – за символіку, 324 – постфактум після акцій та 26 затримань за висловлювання у громадських місцях чи приватних бесідах, а також за позицію родичів.

Як можна побачити з графіків, після силового придушення акцій на початку вторгнення вуличний протест трансформувався в одиночні пікети та інші публічні акції. Люди розповсюджували антивоєнні листівки та малювали графіті, знищували патріотичні провоєнні символи, висловлювали свою позицію в соціальних мережах, організовували антивоєнні ініціативи, проекти та багато іншого.

Не завжди акції закінчуються затриманнями. Люди можуть стикатися із суттєвим тиском: візитами поліції, вилученням плакатів та символіки, а також з адміністративною відповідальністю, — не піддаючись при цьому затриманню.

Порушення з боку поліцейських

Під час антивоєнних протестів ОВД-Інфо задокументував щонайменше 413 повідомлень про випадки застосування поліцією сили. Затриманих валили на землю, били кийками, душили, били кулаками в живіт, обличчя, очі, били головою об стіну та заламували руки. Повідомлялося про забиті місця і травми: переломи, вивихи рук, плечей і пальців, розтягнення ліктьового суглоба, садна на голові, перелом носа, травма ока, опухла від удару нога, втрата свідомості. Було кілька повідомлень про використання електрошокерів. Поліцейські у багатьох містах відмовлялися викликати швидку допомогу чи допускати лікарів до відділків.

46%

затриманих за антивоєнну позицію – жінки

Частина жінок, заарештованих під час антивоєнних протестів, зазнала сексуалізованого насильства. Наприклад, у відділку поліції по московському району Братєєво співробітники катували молодих жінок та загрожували їм зґвалтуванням. У деяких поліцейських ділянках жінок та небінарних персон змушували роздягатися під час обшуку у присутності чоловіків. Інформації про те, чи розслідуються ці інциденти, немає,

хоча, наприклад, у випадку з Братєєво “Російська служба BBC” змогла **ідентифікувати** винних.

Придушення протестів

Антимобілізаційні протести у вересні 2022 року також відзначалися високим рівнем насильства з боку поліції – про застосування сили повідомили затримані з 32 відділів. У 7 випадках співробітники поліції відмовилися викликати швидку допомогу або пропустити затриманих до лікарів.

Частка адміністративних арештів як покарання за участь у акціях у перші 6 місяців 2022 року становила 22% (порівняно — частка арештів 2021 року становила 12,5%).

250

випадків недопусків захисників у відділи поліції

Ми знаємо не про всі випадки насильства над затриманими, бо найчастіше співробітники поліції відбирають телефони та не пускають захисників та адвокатів до відділків. Це заважає фіксації порушень та позбавляє людей можливості отримати юридичну допомогу.

Після початку повномасштабної війни влада також почала використовувати тактику превентивних затримань громадянських активістів за допомогою системи розпізнавання осіб у дні державних свят та інших заходів. Раніше подібне не приурочували до заходів, а шукали людей по камерах **після їхньої участі у великих акціях**. Всього 141 особу затримали за допомогою системи розпізнавання осіб. Влада підтвердила, що ця технологія використовується до учасників мітингів, та їх

дані вносяться до системи – для цього навіть необов'язково бути затриманим на масовому заході.

КРИМІНАЛЬНІ СПРАВИ

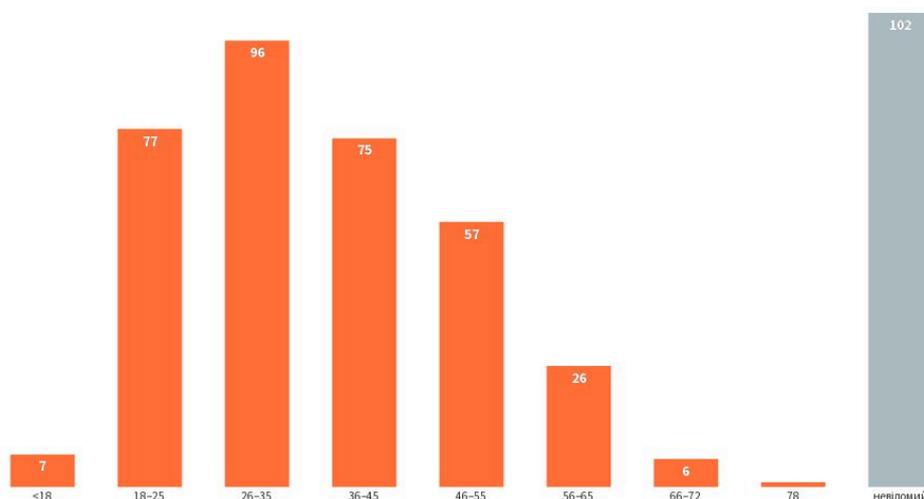
447

фігурантів антивоєнних кримінальних справ

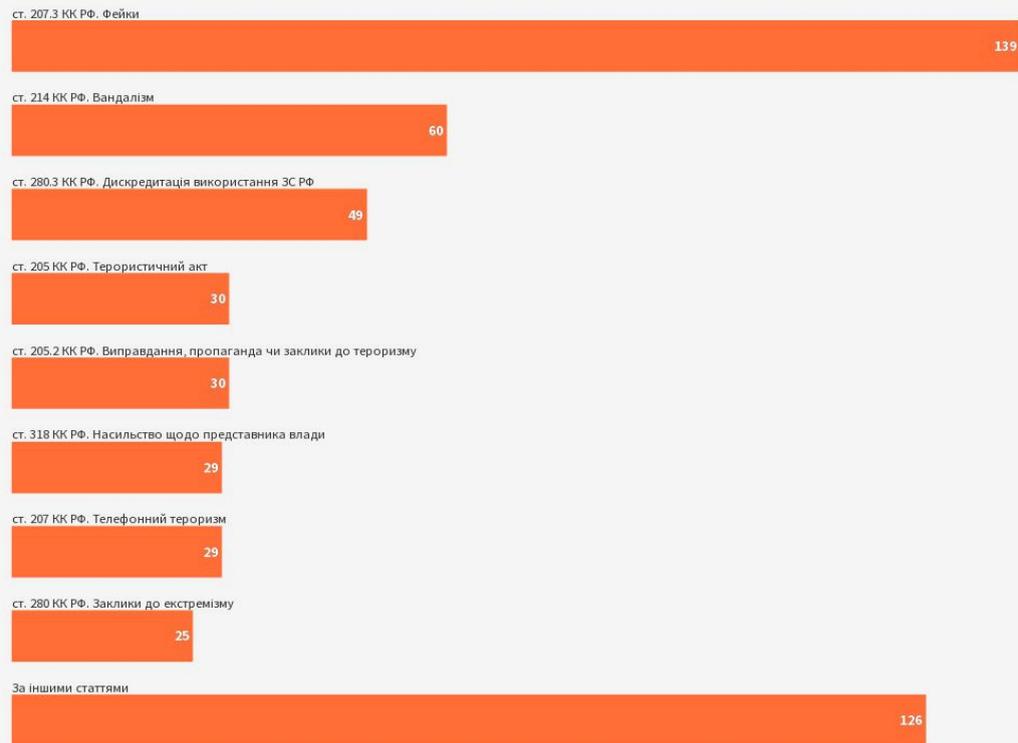
447 осіб за 365 днів — тобто більше одного нового фігуранта на день, це люди, які зазнали переслідування через антивоєнну позицію, — найбільша хвиля політичних репресій в історії путінської Росії.

Квінтесенція колишніх практик і можливість кримінально-правового нищення інакодумства, що давно розвивається, привели до найбільшого в російській історії прикладу масового кримінального переслідування. Важливо також відзначити, що насправді фігурантів може бути набагато більше — про багато справ нам стає відомо лише з відкритих джерел (сайтів судів чи СК) через місяці після їхнього порушення.

Вік фігурантів кримінальних антивоєнних справ

Кількість фігурантів «антивоєнної справи», що переслідуються за кожною із статей

Дані ОВД-Инфо • Від 22 лютого 2023
 Фігуранти, що переслідуються відразу за кількома статтями, потрапляють до стовпця кожної статті

Як можна побачити з графіків, більшість фігурантів «антивоєнної» справи переслідується за поширення свідомо неправдивої інформації про ЗС РФ. Основними категоріями «фейків» — тобто тієї інформації, яку слідчі та суди вважають свідомо неправдивою, стали висловлювання:

- про вбивство мирних мешканців на території України;
- про обстріл цивільних об'єктів на території України;
- про загибель російських військових;
- про те, що на території України ведуться військові дії;
- про участь призовників у “спеціальній військовій операції”;
- про інші військові злочини російської армії.

Слідчі та судді вважають, що інформація, поширена Міністерством оборони РФ, МЗС РФ, постпредом РФ при ООН, а також, у деяких випадках, невизначеними публічними офіційними джерелами, є апріорі достовірною. Цьому «допомагає» і вказівка Роскомнагляду від 24 лютого про те, що лише інформація з російських урядових джерел має розглядатися як достовірна і, навпаки, будь-яка інша інформація розглядатиметься як «фейкові новини».

За цією статтею, зокрема, переслідуються:

- пітерська художниця та ЛГБТК-персона Олександра Скочиленко за заміну цінників у магазині на тексти про війну;
- московський політик Володимир Кара-Мурза за виступ перед членами Палати представників штату Арізона;
- громадяни Колумбії, які діяли за змовою, один із них, Альберто Енріке Хіральдо Сарай, перебуває під вартою;
- колишній технік МВС Сергій Клоков за телефонну розмову із колегами;
- інгушська журналістка Ізабелла Євлоєва — проти неї порушили 3 справи про фейки за посади у Телеграм-каналах; на родичів **чинять тиск**, вимагаючи, щоб Євлоєва перестала писати;
- військовослужбовець Данило Фролкін, який в інтерв'ю “Важливим історіям” зізнався у причетності до вбивств мирних жителів у Київській області.

Історії інших 131 фігурантів за цією статтею можна прочитати у нашому **антивоєнному гіді**.

Справи про “фейки” проти чотирьох людей, які виїхали з країни, **почали розглядати** в судах заочно (дуже рідкісне явище в Росії): журналіста та публіциста Олександра Невзорова (вісім років позбавлення волі), блогера Вероніки Білоцерківської (дев'ять років позбавлення волі), колишнього поліцейського Олега Кашинцева (вісім років ув'язнення), композитора Прохора Протасова. Ще одну справу проти розслідувача Андрія Солдатова намагалися передати до суду, але в результаті відправили на дослідження.

Стаття 280.3 про «дискредитацію» ЗС РФ також стала однією з наймасовіших підстав кримінального переслідування. Притягнення до відповідальності за статтею 20.3.3 КоАП ставить людину під загрозу

подальшого кримінального переслідування – а адміністративні справи влада масово заводить за будь-який вислів думки про бойові дії в Україні. У разі ж, якщо «дискредитація» призвела до «тяжких наслідків», то кримінальну справу може порушити за другою частиною статті одразу без притягнення до адміністративної відповідальності.

За цією статтею, зокрема, переслідуються:

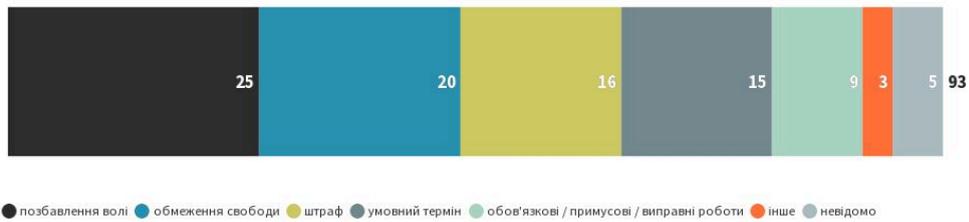
- Микола Гуценович — за лайки під антивоєнними публікаціями в "Однокласниках";
- Олексій Пінігін — за нанесення фарбою напису "Ні війні" на пам'ятник;
- Заурбек Жамбеков – **за версією слідства**, наказав дочці зірвати наклейку у вигляді літери Z із чужої машини. Власницею виявилася співробітниця поліції;
- ієромонах Нікандр — у пості у "ВКонтакте" назвав дії російських військових загарбницькими.

Серед фігурантів, які переслідуються за іншими статтями:

- пенсіонерка Ірина Цибанєва — переслідується за те, що за **версією слідства**, перебуваючи 6 жовтня біля могили батьків Путіна на Серафимівському цвинтарі, «залишила записку з образливим написом» на адресу президента;
- колишній учитель Микита Тушканов — за посаду, де було опубліковано фото вибуху Кримського мосту та позитивну оцінку того, що сталося;
- Сергій Веселов — фігурант як мінімум 3 кримінальних справ за статтями про дискредитацію, вандалізм та образу судді;
- Олексій Іванов — назвав фашистами поліцейських, які підійшли до нього під час антивоєнного пікету 24 лютого та попросили представитися.

Історії інших фігурантів можна прочитати у нашому **антивоєнному гіді**.

93 фігуранти «антивоєнної справи» вже засуджено

Дані [ОВД-Інфо](#) • Від 22 лютого 2023

Made with Flourish • Create your own

Важливо пам'ятати, що кримінальне переслідування в Росії, як і в будь-якій країні, це довготривала, а іноді й довічна стигма для людини. Тому навіть якщо люди не отримали “реальні” терміни, кримінальна справа залишається однією з найважчих форм офіційного державного переслідування людей.

Найпомітнішими вироками стали:

- 8 років 6 місяців московському муніципальному депутату Іллі Яшину за стрім про злочини російських військовослужбовців у Бучі;
- 6 років 11 місяців колонії московському муніципальному депутату Олексію Горінову за висловлювання на засіданні ради депутатів про недоречність проведення конкурсу дитячих малюнків, коли триває війна та в Україні гинуть діти;
- 6 років позбавлення волі **журналістці** Марії Пономаренко за публікацію про зруйнований драмтеатр у Маріуполі;
- 3 роки 8 місяців колонії пітерському активісту Єгору Скороходову (Ігореві Мальцеву) за спалювання опудала в камуфляжі з мішком на голові та написом “Заберіть!”
- 3 роки колонії **кочегару-радіоаматору** Володимиру Румянцеву за публікації про загиблих в Україні мирних жителів та розповіді про війну за допомогою власної радіостанції.

Крім того, системи судочинства та покарань у Росії вкрай далекі від стандартів дотримання прав людини, а порушення практично неможливо ефективно оскаржити. Фігуранти «антивоєнної» справи неодноразово повідомляли про тортури, насильство, погрози, тиск і жорстоке поводження з боку представників силових структур. Як мінімум 15 людей зазнали тортур. Переслідуваним загрожують **кувалдами** і називають зрадниками батьківщини, **б'ють** під час **затримань** і в **судових будівлях**, як і у **відділках поліції**, **застосовують різні засоби тортур**, у тому числі **струм** і та воду, **загрожують** зґвалтуванням, **намагаються** його здійснити та **здійснюють**, душать пакетами, **викрадають і погрожують**. розстрілом і т.д.

Для таких справ також типові низька якість роботи слідства, спочатку обвинувальний ухил і упередженість по відношенню до тих, хто висловлює думку, протилежну офіційній позиції російської держави.

Інші цифри:

- 59 фігурантів “антивоєнної справи” переслідуються через вжиті чи нібито заплановані ними спроби підпалу військкоматів та інших урядових будівель, а також закликів до цього;
- 7 фігурантів “антивоєнної” справи – неповнолітні, стосовно ще одного підлітка кримінальну справу за статтею 207.3 КК через коментар у телеграм-чаті було припинено;
- Щодо 6 осіб справи припинено в суді, 3 рішення було скасовано, справи відправлені на перегляд (у двох з них — двічі!). Справи 2 осіб повернуто до прокуратури; щодо як мінімум 7 осіб переслідування припинено на стадії слідства;
- 1 людина померла під час розслідування справи;
- близько 30 осіб у Санкт-Петербурзі залучили як підозрюваних у справах про хибні повідомлення про теракт.

Більше про фігурантів та причини їх переслідування можна дізнатися у наших [інфографіці](#) та [гіді](#).

Захисники ОВД-Інфо з 24 лютого допомогли 61 фігурантам у 50 кримінальних антивоєнних справах у 31 місті.

[Підтримати ОВД-Інфо.](#)

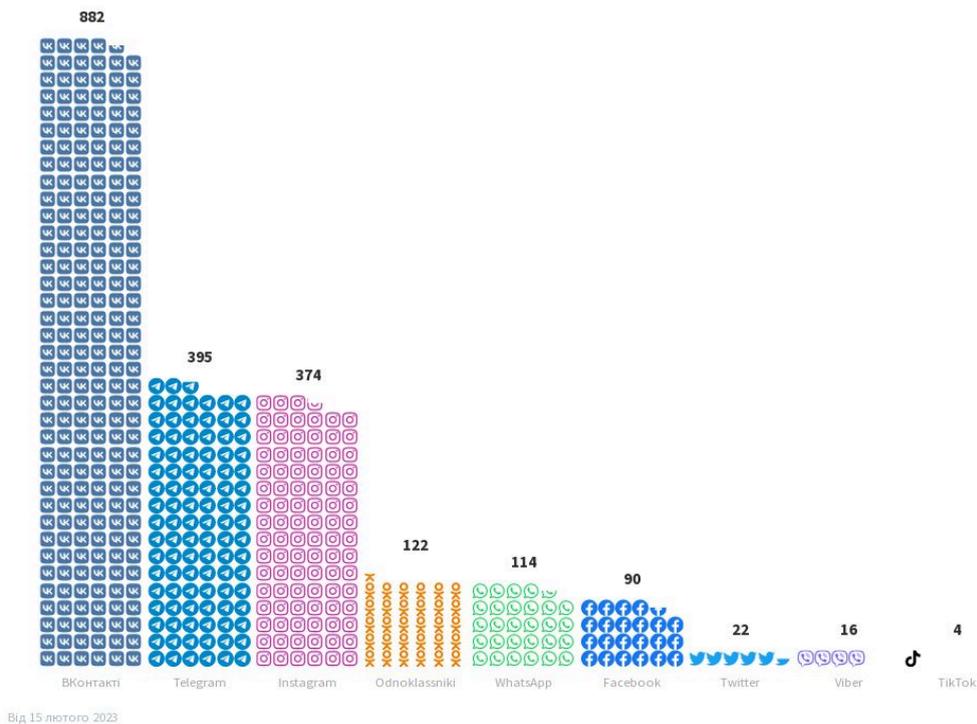
АДМІНІСТРАТИВНІ СПРАВИ

5846

справ за статтею 20.3.3 КоАП «Дискредитація»

Як мінімум 5846 справ за статтею 20.3.3 КоАП (про «дискредитацію Збройних сил») надійшли до російських судів, з них 1000 — у зв'язку з публічними заходами (мітингами, одиночними пікетами та іншими акціями). З майже 6 тисяч справ всього у 4559 вже призначено покарання, 622 справи повернуто до поліції, 452 — припинено, статус ще 400 невідомий. З усіх відомих справ лише 14 заведено щодо юридичних осіб.

Інтернет-ресурси, за пости, лайки та коментарі в котрих влада найчастіше заводить справи за статтею 20.3.3

Made with Flourish • Create your own

2032 - кількість текстів рішень, в яких присутні згадки соцмереж та месенджерів.

18 183

справ за «мітинговими» статтями 20.2 та 20.2.2 КоАП

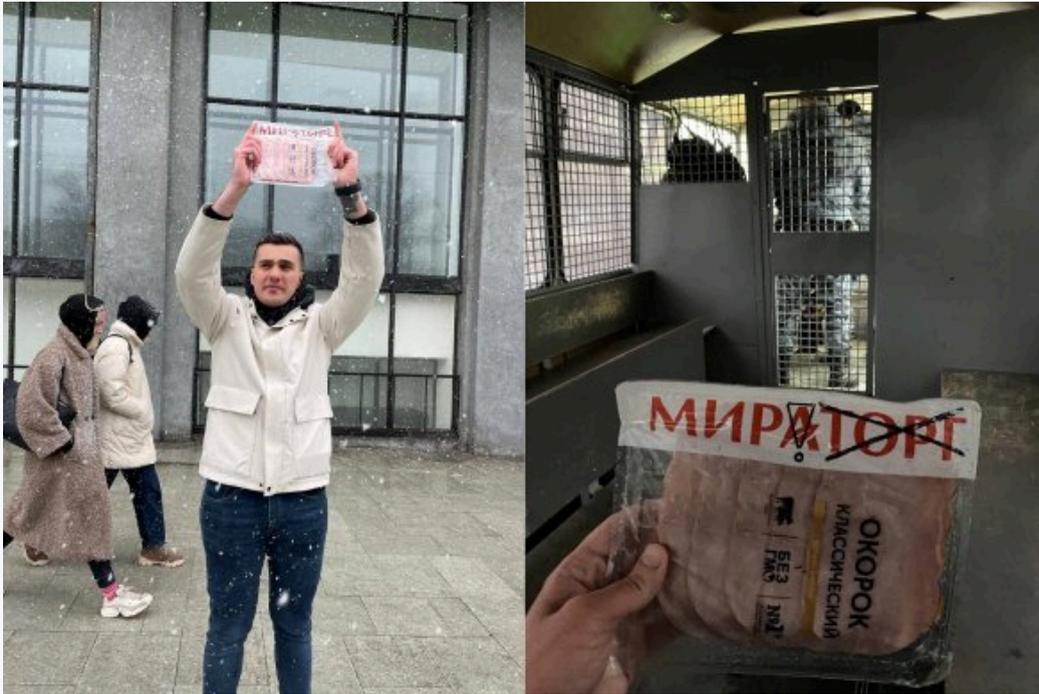
Відповідно до судової статистики, російські суди з 24 лютого 2022 року по 15 лютого 2023 року розглянули 18183 справ за «мітинговими» статтями (20.2 та 20.2.2 КоАП). Число розглянутих справ менше, ніж кількість затримань, оскільки деякі справи могли бути припинені, деяких затриманих залучали за статтями 20.3.3 або 19.3 КоАП («Непідкорення законному розпорядженню співробітника поліції»), а деяких відпустили без протоколів.

● 20.2 КоАП РФ ● 20.2.2 КоАП РФ

Дані [ОВД-Инфо](#) • Від 15 лютого 2023

Ми не враховували використання статті 19.3 КоАП, оскільки у даних неможливо відокремити «мітингові» затримання

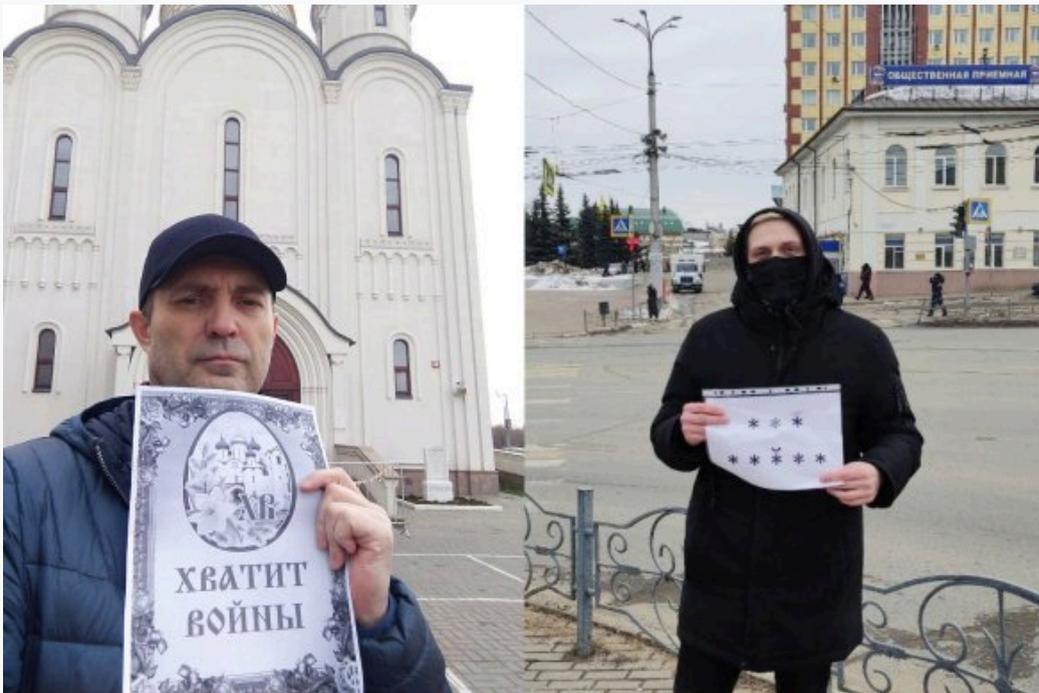
Хлопець на пікеті з ковбасою «МІРАТОРГ» та після затримання в автозаку. 2 квітня 2022 року/Фото надіслано затриманим

Облитий фарбою вхід до мерії Новосибірська, через цю акцію Станіслава Карзанова оштрафували 93 тисячі рублів. Андрій Корольчук, проти якого порушили та припинили адміністративну справу про «дискредитацію армії», за пробіжку у футболці з прапором України/Фото: телеграм-канал Анатолія Локотя та Андрій Корольчук

Москвич, якого оштрафували за жовто-сині кросівки, та Юлія Єлісеєва, затримана за манікюр і сумку «Ні війні!»/Фото надані затриманими

Затримані Сергій Мельников та Михайло Гусєв/Фото надані затриманими

Активіст Дмитро Силін, оштрафований за роздачу книг, та вчителька Любов Жильцова, оштрафована за фото з плакатом/Фото телеграм-канал «Римський» та соцмережі вчительки

Захисники ОВД-Інфо з 24 лютого брали участь у 9133 адміністративних справах у судах, 1157 разів виїжджали до відділків поліції, де допомогли 5893 затриманим.

[Підтримати ОВД-Інфо.](#)

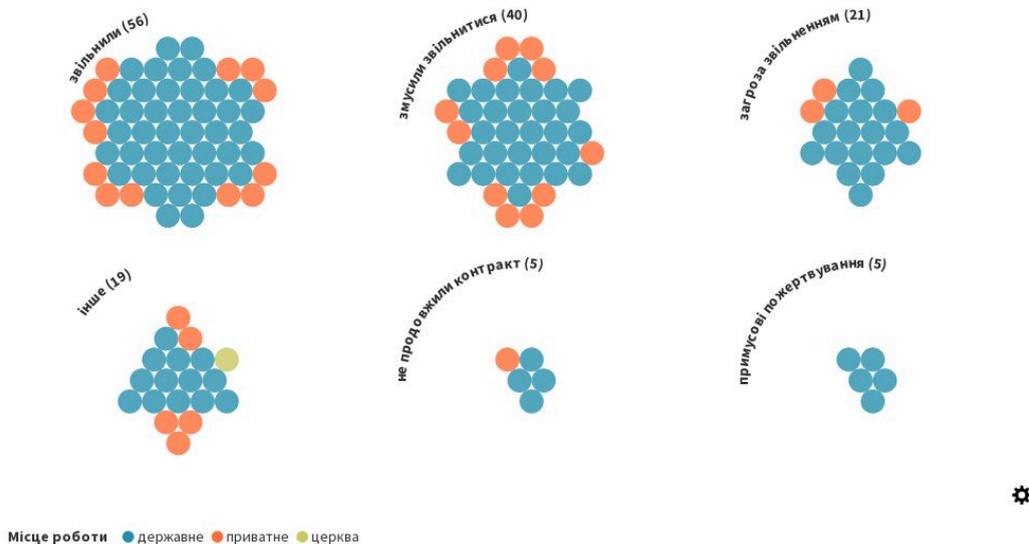
ПОЗАСУДОВИЙ ТИСК

З початком війни практики різного роду позасудового тиску у зв'язку з політичною позицією набули ще більшого поширення. Ймовірно, на це не в останню чергу вплинула пропагандистська істерія — з перших днів вторгнення офіційні ЗМІ та спікери активно розпалювали ненависть як до українців, так і нелояльних росіян. Враховуючи, що найчастіше справи про напади, псування майна чи погрози щодо активістів не розслідуються належним чином, ініціатори та виконавці позасудового тиску почувуються безкарними. Зазвичай залишаються поза увагою та правової оцінки та випадки іншого тиску — звільнень, відрахувань з освітніх установ, неофіційних заборон на

вираження своєї позиції на роботі, у соціальних мережах тощо.

Звільнення та інші види тиску на роботі за антивоєнну позицію

Дані: «Антифонд» и ОВД-Инфо на 21.02.23 • На деяких людей чинився не один тип тиску

Made with Flourish • Create a data story

ОВД-Інфо спільно з незалежним проектом «Антифонд» виявили 102 випадки, коли людей звільняли, змушували звільнитися або з ними не продовжували контракт через антивоєнну позицію. Ще у 28 випадках людям загрожували звільненням, змушували вносити примусові пожертвування російську армію чи чинили інший тиск. Важливо, що це лише ті історії, які нам відомі, — реальні масштаби такого, напевно, більші.

Двері у квартири: (зліва направо перший ряд) активіста Даміра Нургалієва, журналістки «Соти» Анни Лойко, політв'язня Дмитра Іванова, активіста Артема Маркова, прихильниці «Соціалістичної альтернативи», активіста Сергія Медведєва, (другий ряд), активіста правозахисника Олега Орлова, співачки Монеточки, активістки Олександри Калістратової, політика Ельвіри Віхаревої, волонтерки Поліни Утіної, політолога Катерини Шульман, (третій ряд) активіста Кирила Сухорукова, фотографа Олександри Островської, экс-главреда «Нового Калінінграда» Олексія Венідиктова, журналістів «7×7» Євгена та Катерини Малишевих

Головний редактор «Нової газети» Дмитро Муратов та його купе після нападу, квітень 2022 рік / Фото: «Нова газета. Європа»

Михайло Баранов після нападу та дверей до його квартири, літо 2022 року / Фото надане Михайлом Барановим

Активіст Андрій Чернишов після нападу, 18 вересня 2022 року / Фото надане Чернишовим

Будинок екоактивіста Андрія Панюшкіна після підпалу, кінець грудня 2022 року / Фото надане Панюшкіним

**На следующем кадре фото
последствий насилия.
Если вы не готовы к такому
контенту, не листайте
галерею дальше**

Sensitive content: violence

Активіст Георгій Воронцов у «Швидкій» після побиття, 8 жовтня 2022 рік / Фото надіслав він сам

Однією з помітних тенденцій перших тижнів війни став вандалізм, спрямований на майно антивоєнних активістів (псування дверей, стін будинків та автомобілів) — ця практика продовжується і зараз, хоча й не так поширена.

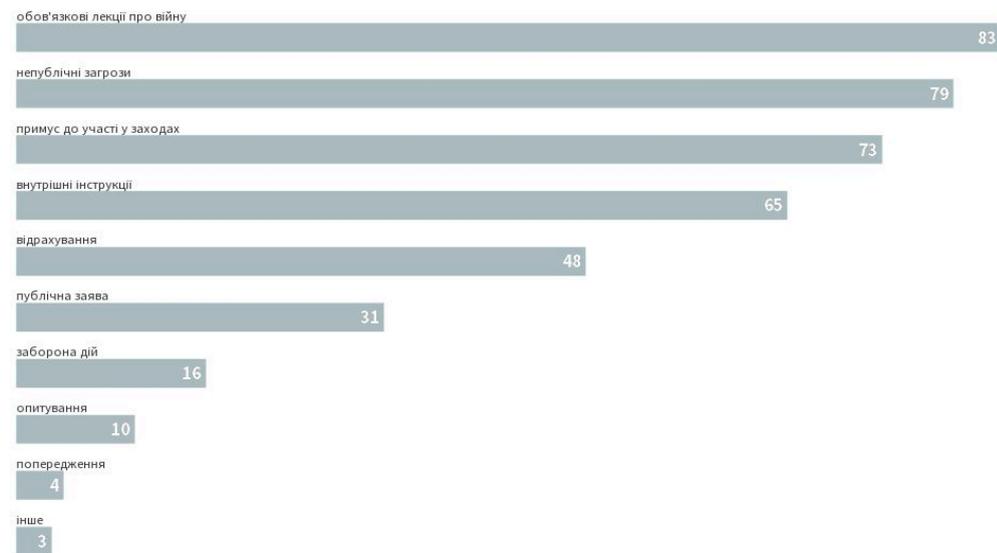
На журналістів, правозахисників та активістів також нападали невідомі, або надсилали анонімні погрози через їхню діяльність — нам відомо як мінімум про 18 таких випадків. Жоден випадок такого нападу не розслідували поліція.

Як мінімум 40 музикантів, акторів та митців зіткнулися зі скасуванням концертів, спектаклів та інших заходів. Міністерство культури наразі офіційно **просить** власників майданчиків перевіряти артистів на антивоєнну позицію перед наданням їм місця. Неофіційна цензура відбувається у **бібліотеках**, на **художніх виставках** та у театрах **заклеюють прізвища** "неугодних".

Правозахисні організації та антивоєнних **активістів** **позбавляють** майна, антивоєнна позиція стає основою позбавлення громадян **адвокатських** і **депутатських**

статусів, людей виключають із **Ради з прав людини**, **Спілки письменників** Санкт-Петербурзького **Ради діячів культури**.

Переслідування студентів за антивоєнну позицію

22 лютого 2023

Made with Flourish • Create your own

Вже у лютому 2022 року до російських навчальних закладів почали надходити методички та рекомендації щодо проведення **пропагандистських уроків** та заходів. Керівництво ВНЗ та коледжів традиційно чинить тиск на студентів, які активно висловлюють свою громадянську позицію та беруть участь у протестах. У випадку з антивоєнними протестами такий тиск зріс і посилювався — крім **погроз та відрахувань** за участь в акціях, студентів **змушували** цензурувати соціальні мережі, затримували та погрожували за антивоєнну символіку та будь-які думки, відмінні від офіційних. Зросла і кількість **примусових** “патріотичних” **заходів** та перерахувань **стипендій** «на потреби армії», у вересні студентів намагалися **використати** для **роздачі повісток**. Важливо відзначити, що відрахування з освітньої установи для студентів чоловічої статі означає позбавлення відстрочки від армії, що в контексті війни робить загрози дієвими.

Таким чином, держава прямо чи опосередковано (через деканів, начальників, ін.) наголошує, що антивоєнна позиція – маргінальна та небажана в будь-яких проявах та сферах діяльності людини, і покарання за неї наздожене і в інтернеті, і на роботі, і на навчанні, і скрізь.

Докладніше з нашими даними можете ознайомитись за [посиланням](#).

РЕПРЕСІЇ НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІ

Російська влада використовує для придушення антивоєнного протесту та обмеження свободи слова як нові, стрімко ухвалені закони, так і старі, що були вже давно відпрацьовані.

За 2022 рік Держдума ухвалила 25 явно спрямованих на придушення антивоєнних виступів законів. Серед них вже широко відомі статті 20.3.3 КоАП («Про дискредитацію дій ЗС РФ»), 207.3 КК («Про фейки про російську армію») та 280.3 КК («Публічні дії, спрямовані на дискредитацію використання ЗС РФ»). Крім того, запроваджено норми, що дозволяють механізмам цензури працювати більш ефективно, що зупиняють виконання постанов ЄСПЛ та розширюють уже наявні способи репресій. Також влада ввела кримінальну відповідальність за демонстрацію «забороненої» символіки — статтю 282.4 КК («Неодноразова пропаганда чи демонстрування екстремістської чи нацистської символіки»). Раніше відповідальність наступала лише за статтею 20.3 КоАП («Пропаганда чи громадське демонстрування забороненої символіки»).

☐	Закон
1	Про внесення змін до окремих законодавчих актів Російської Федерації (в частині у
2	Про внесення змін до Кримінального кодексу Російської Федерації та Кримінально-г
3	Про внесення змін до Кодексу Російської Федерації про адміністративні правопоруш
4	Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу Російської Федерації (ц
5	Про внесення змін до окремих законодавчих актів Російської Федерації та визнання
6	Про внесення змін до Указу "Про визначення в гуманітарних цілях категорій осіб, я
7	Про внесення змін до Кодексу Російської Федерації про адміністративні правопоруш
23 records	

 [Download CSV](#) [View larger version](#)

[Открыть таблицу / Open table](#)

У першому читанні вже прийнято законопроекти, які пропонують вкотре розширити трактування екстремізму: депутати пропонують вважати екстремістськими карти, де окуповані території України зображені не у складі РФ, а також визнавати екстремістськими не лише ті матеріали, які потрапили до спеціального реєстру за рішенням суду, але й взагалі всі матеріали, що підпадають під відповідні законодавчі критерії (а вони вкрай розмиті та широкі).

Статті, ухвалені після початку повномасштабного вторгнення, — це лише вершина айсберга репресій. Багато обмежень, переслідування та цензура ґрунтуються на давно прийнятому законодавстві, нечіткість якого дозволяє здійснювати та масштабувати політичні переслідування в Росії та на території анексованої Республіки Крим.

+ «дискредитація»
(адміністративна та кримінальна статті)

+ «Фейки»

+ Законодавство про «загрози
державної безпеки»

- «іноагенти» та «небажані»
- антиекстремістські закони
- збільшення штрафів за мітинги
- «Дадинська» 212.1 КК
- блокування та цензура
- «виправдання» тероризму/екстремізму
- заклики до «незаконних» дій

- поступове підвищення ризиків виходу на протест
- криміналізація всього «іноземного»
- широкі формулювання законів
- зневажливий ухил слідства
- Powered by genially у взаємодії
- відсутність можливості формувати лямку

Антиекстремістське законодавство

Антиекстремістське законодавство, з'явившись у 2002 році, поступово обростало дедалі ширшими та **нечіткими визначеннями**. Ще до початку вторгнення в Україну воно дозволило владі визнати ФБК та Штаби Навального екстремістськими організаціями та розвинути інструментарій позасудових блокувань сайтів. Після 24 лютого 2022 року до списку екстремістів потрапив рух «Весна», який організовував антивоєнні протести в РФ.

Російська влада переслідує людей за антивоєнні висловлювання, у тому числі трактуючи їх як «заклики до екстремізму», вносять до реєстру екстремістів та терористів фігурантів «Антивоєнної справи». Це надає «можливість» блокувати банківські рахунки активістів та обмежувати майже всі фінансові операції.

Законодавство про блокування інтернет-ресурсів, яке розвивалося з 2012 року, тепер стало головним механізмом військової цензури. Нові закони дозволили

розширити і так всеосяжний інструментарій блокувань, і, наприклад, запровадити додаткову відповідальність у разі, якщо власника сайту не можна встановити (і, відповідно, покарати). Докладніше про це у розділі «Блокування».

Інші тенденції

Посилення покарань для учасників мітингів. Протягом останнього десятиліття влада планомірно обмежувала свободу зборів у Росії. Зокрема, багаторазово збільшилися штрафи за порушення законодавства про мітинги (максимальний штраф для учасника зріс з 1 000 руб. до 300 000 руб.), введено арешти терміном до 30 діб та обов'язкові роботи. У 2014 році, після хвилі масштабних протестів проти війни з Україною, прийнято «дадинську» статтю 212.1 КК («Неодноразове порушення встановленого порядку організації чи проведення зборів, мітингу, демонстрації, ходи чи пікетування»). Все це не тільки дозволяє переслідувати конкретних людей, а й надає загальний охолодний ефект на всіх потенційних учасників акцій та зборів — ризики для них дедалі підвищуються та підвищуються. Безперечно, зараз це допомагає придушувати антивоєнні протести.

Швидкість ухвалення рішень. Законопроекти про «дискредитацію» дій російської армії та «фейки», що стосуються ЗС РФ, Держдума ухвалила 4 березня – на дев'ятий день вторгнення. Відразу обидва законопроекти були схвалені в Раді Федерації, підписані президентом Путіним і опубліковані. За словами Володіна, ці норми покликані «змусити тих, хто брехав і робив заяви, які дискредитують наші збройні сили, понести покарання, причому дуже жорстке». Один із авторів поправок, депутат Олег Нілов у розмові з «Комерсантом» **наголошував**, що запропоновані заходи не торкнуться тих, хто виступає з гаслом «Немає війни»: «Вимога переговорів, вимога миру — яка це дискредитація?». Незважаючи на ці заяви, вимога

світу стає підставою для переслідування — як адміністративного, так і кримінального.

Щоб скоротити час, необхідний для ухвалення поправок, депутати використали законопроекти, ухвалені в першому читанні до 24 лютого. Така практика не нова — найчастіше поправки вносять у закони, що зовсім не належать до них, пропускаючи таким чином найважливішу стадію обговорення, у тому числі публічного. Наприклад, поправки до стану 20.3.3, прийняті 18 березня, внесені до **законопроекту** про порушення правил пожежної безпеки в лісах, а поправки, що обмежують місця проведення мітингів — до законопроекту про обмеження для іноземних агентів.

«Швидкісними» виявилися не лише терміни прийняття нових статей, а й їхнє застосування. Обидва закони підписано у п'ятницю, 4 березня, а про перші протоколи та суди за адміністративною статтею про дискредитацію армії **стало відомо** вже на початку наступного тижня.

Чим загрожують громадянському суспільству ухвалені закони? Це норми порушують усі можливі конституційні та міжнародні стандарти та створюють загрозу довільного правозастосування. Їхня небезпека полягає також у тому, що притягнення до відповідальності за статтею 20.3.3 КоАП ставить людину під загрозу подальшого кримінального переслідування, якщо правоохоронці визнають, що вона або вона порушили ці норми повторно протягом року.

Якщо ж «дискредитація» призвела до «тяжких наслідків», то кримінальну справу можуть порушити за другою частиною статті одразу, без притягнення до адміністративної відповідальності. Член Ради Центру захисту прав людини «Меморіал» Олександр Черкасов **порівняв** логіку такого підходу з радянською системою «профілактики», запровадженою у 1959 році: «[Внаслідок запровадження цієї системи] на одного засудженого “за

політику” за кримінальною статтею припадало близько ста осіб” профілакованих”, підданих репресіям позасудовим, адміністративним, неофіційним, але з очевидною загрозою репресій кримінальних у разі продовження діяльності».

Практика показала, що притягнути до адміністративної відповідальності можна буквально за будь-який вираз думки, неважливо, у якій формі, і зовсім не обов'язково, щоб вона виражалася публічно. Докладніше про це у главі «Адміністративні справи». Кримінальні статті про “фейки” та “дискредитацію” стали одними з найпоширеніших механізмів переслідування людей та військової цензури.

Розширення підстав притягнення до відповідальності. Крім цього, держава активно запроваджувала й інші нові норми кримінальної відповідальності та розширювала вже існуючі чи посилювала покарання за ними. Законодавство про «загрози державної безпеки» доповнили рядом статей, наприклад: про «конфіденційну» співпрацю з іноземними державами та організаціями (275.1 КК), про публічні заклики до дій, спрямованих проти безпеки держави (280.4 КК) та про порушення вимог щодо захисту державної таємниці (283.2 КК). Статтю про державну таємницю розширили заборонаю на участь у конфліктах на боці противника, а також на збирання інформації, яка може бути використана проти російської армії. Враховуючи риторику влади про іноземних “ворогів”, прийняття цих норм, очевидно, слід розглядати як спробу залякати громадянське суспільство та обмежити будь-які його контакти із зовнішнім світом. Держава хоче, щоб російське суспільство залишилося наодинці з його репресивною машиною.

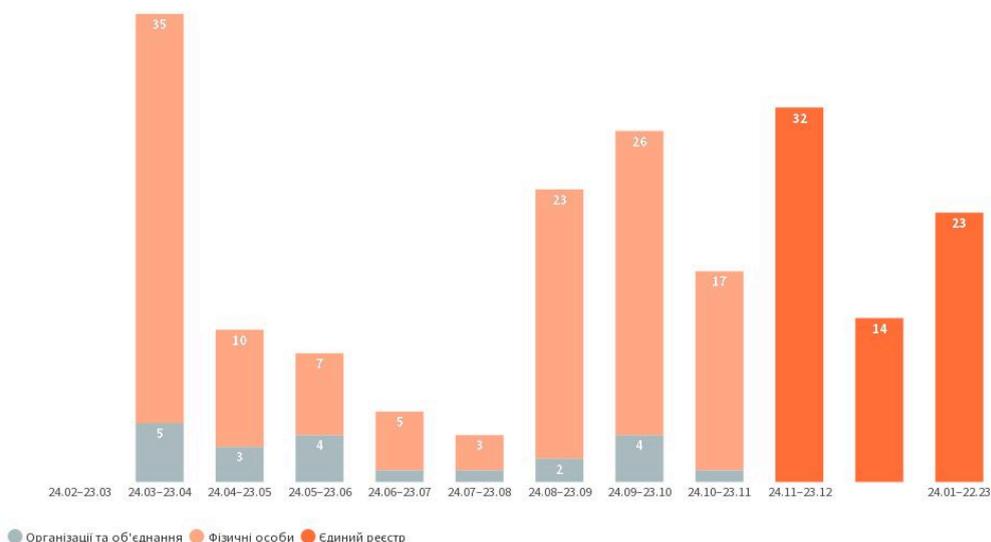
Трансформація протесту на інші форми — підпали військкоматів, наприклад — також зажадали законодавчих змін. Статтю про диверсії розширили, додавши дві нові окремі норми, що дозволило прирівнювати підпали військкоматів до терористичного акту (звісно, у властивих

владі розпливчастих формулюваннях) з можливістю довічного терміну. Інформацію про виготовлення саморобної зброї заборонили розповсюджувати.

Оголошення мобілізації також вимагало нових норм: «Добровільна здача в полон» (стаття 352.1, до 10 років позбавлення волі), «Мародерство» (стаття 356.1, до 15 років), посилення до 10 років позбавлення волі покарання за самовільне залишення частини у період мобілізації та воєнного стану (стаття 337 КК). Також поширення відповідальності на людей, що перебувають у запасі та покликаних на військові збори, у разі неявки чи дезертирства. Пізніше, на тлі масових порушень і публічних виступів мобілізованих та їхніх родичів, Держдума почала розглядати також закон про «самовільне проникнення» на об'єкти, що охороняються (що можна використовувати проти адвокатів мобілізованих та їхніх близьких, які намагаються потрапити до військкоматів або пунктів збору).

«ІНОАГЕНТИ» ТА «НЕБАЖАНІ ОРГАНІЗАЦІЇ»

216 фізичні особи, організації та об'єднання були визнані «іноагентами» за 12 місяців

Дані [Інотекст](#) • Від 23 лютого 2023

140

із 176 фізосіб-«іноагентів» висловлювалися проти війни до внесення до реєстру

Після початку війни і так широке законодавство про іноземних агентів стало застосовуватися частіше, зокрема для придушення громадянського суспільства і боротьби з антивоєнними виступами. 140 із 178 фізосіб-іноземних агентів та 16 із 38 організацій-іноагентів, які потрапили до реєстру з 24 лютого 2022 року, раніше відкрито висловлювалися проти війни — що багато в чому і стало причиною їх внесення. «Іноземними агентами» визнавали провідних незалежних журналістів, науковців, опозиціонерів, правозахисників, блогерів, музикантів тощо. Така сама тенденція спостерігається і з небажаними організаціями — причини 22 із 25 внесень до реєстру пов'язані з повномасштабним вторгненням в Україну.

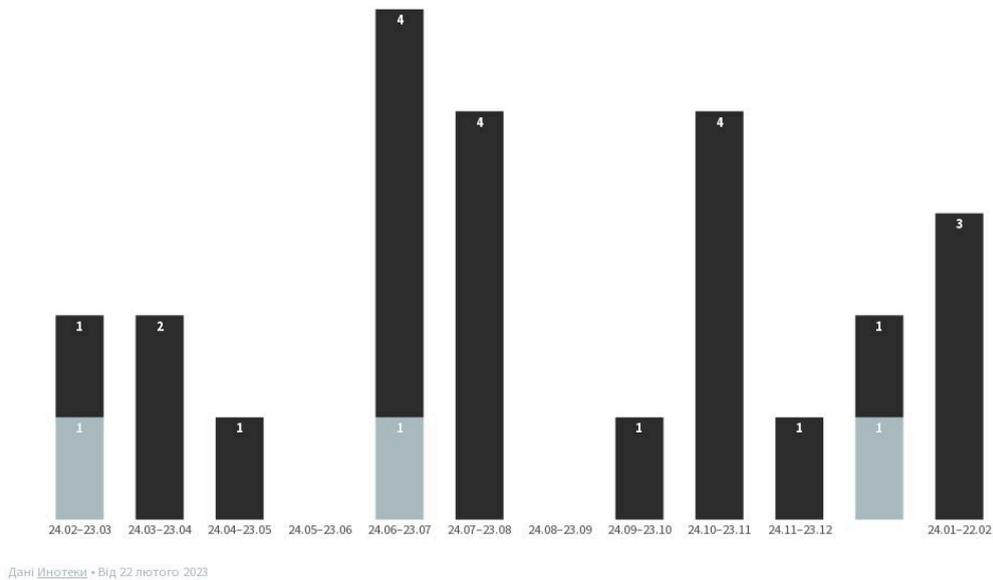
До початку війни влада заперечувала, що статус «іноземних агентів» якимось чином дискримінує людей та організації, наполягаючи, що він має на увазі лише необхідність звітності. Офіційні спікери вдавали, що не помічають стигми, яку накладає сама семантика слова «агент» у російській мові, тим більше у поєднанні зі словом «іноземний». Люди та інституції, визнані «іноагентами», проте стикалися з численними проблемами у своїх сферах діяльності, позбавлялися роботи, бізнес-партнерств та контактів просто через токсичність поняття «іноземний агент». З початком повномасштабного вторгнення в Україну російська влада нарешті перестала ховати справжній сенс цієї дискримінаційної норми у відсиланнях до американської практики та апелювання до законності.

У процесі ухвалення нового закону депутати явно продемонстрували, що прагнуть криміналізувати будь-яку можливу діяльність, роботу чи спілкування з людьми за межами Росії та затаврувати саме поняття «іноземний вплив». Наприклад, один із авторів законопроекту депутат Василь Піскар'юв заявив, що «іноземні агенти плавно втягують російських дітей в екстремістську діяльність за допомогою літератури, створеної на гроші ЄС», вважаючи такою екстремістською діяльністю різні правові інструкції російських НПО, у тому числі для антивоєнних активістів.

Інші співавтори нового законопроекту відкрито заявляють, що його формулювання спеціально зроблено настільки широкими — це дозволяє визнати «іноземним агентом» будь-кого взагалі. Попередня редакція закону вимагала щонайменше «довести» отримання фінансування. Нечіткі формулювання вважаються самими законодавцями перевагою – то його легше застосовувати. І тепер, як сказав депутат Олег Матвейчев в інтерв'ю, якщо людина «почне дискредитувати російську армію чи займатися іншими ризикованими речами», вона має бути готовою до набуття статусу іноземного агента.

Крім того, **наразі** два випадки недотримання правил звітності чи маркування призводять до кримінального переслідування, що загрожує заморожуванням активів тих, хто перебуває за межами Росії, або видворенням іноземних громадян. Вже **порушено** першу подібну кримінальну справу.

25 організацію визнали небажаними за 12 місяців

Made with Flourish • Create your own

Але якщо статус «іноземного агента» шкодить більшою мірою саме внесеною до реєстру людині чи організації, то статус «небажаної організації» набагато токсичніший і шкодить великій кількості людей, що взаємодіють з організацією. Фактично, він забороняє під загрозою кримінальної відповідальності будь-яке продовження діяльності «небажаної організації» криміналізує будь-які зв'язки з цією організацією, включаючи звичайні репости чи заслання, і особливо — донати. Багато читачів, донорів та інших організацій починають уникати подібних контактів з інституцією, визнаною «небажаною», що дозволяє ефективно ізолювати такі організації та їхню діяльність.

За рік з початку війни «небажаними» російська влада визнавала великі ЗМІ, організації, пов'язані з Україною, та організації, пов'язані або які допомагають російським проектам. Як зазначає депутат Держдуми Василь Піскар'юв, «небажаною є діяльність ідеологічних диверсантів, які займаються дискредитацією російських Збройних Сил та ведуть підривну роботу проти нашої країни. Діяльність цих очорнювачів-русофобів давно

потрібно було визнати небажаною», що явно наголошує на відмові від будь-якої сором'язливості в риториці.

Переслідування громадянського суспільства

Вищезгадані закони, зокрема, стають підставами ліквідації правозахисних організацій. Так, у 2022 році через порушення норм іноагентського законодавства ліквідовано «Профспілку журналістів». Цукровий центр оштрафований на 5 мільйонів рублів (близько 73 000 доларів) через можливу відсутність маркування «іноземного агента» на відеороликах. Закордонний партнер Сахаровського центру — Фонд імені Андрія Сахарова — був визнаний у Росії небажаною організацією, що унеможлиблює продовження діяльності російського Центру.

Тим не менш, НПО та інших правозахисників держава переслідує не лише за допомогою законодавств про «іноагенти» та «небажаність». Наприклад, Московську Гельсінську Групу, яка уникає іноземного фінансування, щоб не потрапити до реєстру, Мосміськсуд ухвалив ліквідувати за роботу поза регіоном реєстрації – процесуальні причини, які через невизначеність законодавства можуть бути застосовані вкрай широко. Ліквідація з тих самих підстав загрожує й організації «Людина і Закон» - ним ставлять за порушення, серед іншого, консультативний статус при Економічній та соціальній раді ООН. Благодійний фонд «Сфера», який надає підтримку ЛГБТ-ініціативам, ліквідовано за невідповідність діяльності «основним традиційним сімейним цінностям, закріпленим у Конституції».

Комітет «Громадянське сприяння» притягнуто до адміністративної відповідальності за дискредитацію Збройних Сил Російської Федерації.

БЛОКУВАННЯ ТА ЦЕНзуРА

≥10 000

**інтернет-ресурсів потрапило під військову цензуру,
за даними «Роскомсвободи»**

Блокуванням зазнали сайти практично всіх незалежних ЗМІ — як мінімум 265, а також ресурси (зокрема особисті) антивоєнних активістів, правозахисників та правозахисних організацій (наприклад, заблоковані сайти Меморіалу та МГГ). Мета визнана екстремістською організацією, доступ до Facebook, Twitter та Instagram також заблоковано на території Росії.

Заблоковано доступ до сайтів з інструкціями щодо уникнення мобілізації, антивоєнними петиціями, сайти іноземних журналів про моду, сторінки у Вікіпедії, окремі матеріали та подкасти (які в тому числі видалялися сервісами на кшталт Яндекс) та багато інших ресурсів. Завдяки **розвиненим** технологіям масових блокувань і всеосяжному законодавству влада повністю зачищає інтернет від будь-якого неугодного контенту. Втім, боротьбі з VPN-сервісами, що дозволяють мати доступ до заблокованих сервісів та сайтів, держава приділяє поки що значно менше часу та сил. Більше того, самі чиновники вищої ланки використовують VPN для доступу до соціальних мереж.

134

**журналісти були затримані були затримані
на антивоєнних акціях**

34 журналісти стали фігурантами «антивоєнної справи». На Ізабеллу Євлоєву, інгушську журналістку, заведено аж 3 справи за статтею 207.3 через посади в Телеграм-каналі. Її

сім'ю **переслідують** інгуські силовики. Двоє журналістів вже одержали вирoki: Олександра Невзорова засудили на 8 років позбавлення волі заочно, Марію Пономаренко **засудили** до 6 років колонії.

4 ЗМІ та 82 журналісти визнані іноземними агентами з 24 лютого 2022 року. До списків «іноземних агентів» внесено 11 організацій, створених журналістами, яких раніше внесли до реєстрів — закон зобов'язує фізосіб-«іноагентів» реєструвати юрособи.

«Небажаними» організаціями визнані 4 ЗМІ — Bellingcat, The Insider, Важливі Історії та Медуза, та 2 організації, які підтримують журналістів — Open Press та Асоціація розвитку журналістики (Journalism Development Network).

ВИСНОВОК

Як ми бачимо, російська влада протягом року активно боролася з будь-якою думкою про війну, відмінну від офіційної позиції держави.

Багаторічний досвід систематичного придушення цивільних прав та відпрацьовані репресивні механізми значно допомогли цьому. До 2022 року Росія підійшла з політично десуб'єктивізованим суспільством, позбавленим можливості формування громадської думки, та з відсутністю незалежної судової системи. Аналіз законодавчих та правозастосовних практик останніх 20 років допомагає побачити поступовий розвиток залякувальних та обмежуючих потенціал висловлювання думки інструментів. Також помітна дедалі більша правова невизначеність законів і непередбачуваність правозастосування, кратно збільшує потенціал їх застосування проти будь-якого роду громадянської активності. Сьогодні навіть «лайк» до антивоєнної посади чи приватна розмова про війну може призвести до переслідувань. Пропаганда та репресії, окрім тиску на

конкретних людей, також виконують сильну «охолоджувальну» функцію — страх перед реалізацією своїх прав і свобод через ймовірні наслідки закріплювався роками.

Великий вплив справив і значний посилення репресивних практик, що розпочалося за півтора року до повномасштабного вторгнення в Україну. Ліквідація, перешкоди роботі та криміналізація діяльності найбільших організацій громадянського суспільства, масові поповнення списків «іноземних агентів» та «небажаних» організацій — усе це значно послабило як опозиційні, так і цивільні структури. Масова кампанія кримінального переслідування фігурантів «Палацової справи» дозволила владі продемонструвати суспільству ризики участі у масових протестах.

«Антивоєнна» хвиля репресій почалася і почала набирати чинності відразу після вторгнення в Україну. Існуючі інструменти внутрішніх репресій дозволили владі за короткий час встановити механізми військової цензури, ідентифікації та покарання як незгодних, так і тих, що надто активно підтримують війну.

В умовах систематичного обмеження цивільних прав і високого рівня ізоляції Росії від зовнішнього світу до початку військових дій громадські актори практично втратили можливість впливати на те, що відбувається традиційними методами. Так владі вдалося придушити масові протести, обмежити швидкість формування негативної думки і не допустити збільшення масштабів протестів, тим самим знизивши політичні ризики. Однак навіть у таких умовах антивоєнні протести у Росії виникли, продовжуються і розвиваються, трансформуючись у різні формати, як публічні, і партизанські.

Влада посилено — через пропагандистські заходи, зачистку інформаційного та культурного поля та інші механізми — намагається продемонструвати масову

підтримку війни росіянами. Виступаючи публічно проти оголошуються зрадниками батьківщини і видавлюються з країни — ініціативи щодо позбавлення громадянства за дискредитацію наголошують на наративі «всі росіяни за війну, а хто проти — той не росіянин».

Однак цифри і масштаби придушення протестів, стрімкий розвиток репресивних механізмів, кількість ініціатив, проектів і незалежних ЗМІ, що з'явилися, свідчать про протилежне. Спроби влади знищити опір і громадянське суспільство як перед початком вторгнення, так і після нього призводять не до його зникнення, а до трансформації в інші форми, що дозволяють долати атомізацію суспільства.

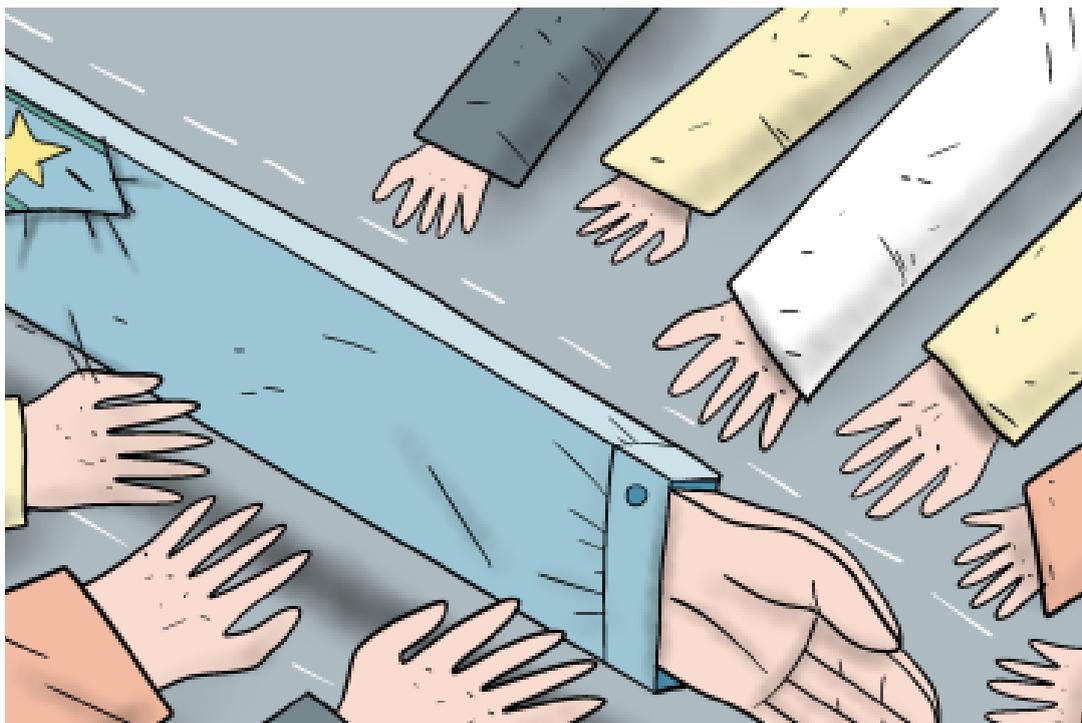
Посилання на інші дані та доповіді ОВД-Інфо:

- Зведення антивоєнних репресій. [Грудень 2022](#)
- Зведення антивоєнних репресій. [Листопад 2022](#)
- Зведення антивоєнних репресій. [Жовтень 2022](#)
- Зведення антивоєнних репресій. [Вересень 2022](#)
- Зведення антивоєнних репресій. [Серпень 2022](#)
- Зведення антивоєнних репресій. [Липень 2022](#)
- Зведення антивоєнних репресій. [Червень 2022](#)
- Доповідь російською «[Нет войне. Как российские власти борются с антивоенными протестами](#)».
- Доповідь українською «[Ні війні. Як російська влада бореться з антивоєнними протестами](#)».
- Гід «[Антивоєнна справа](#)».
- Input of information in reply to the call for submissions: [Challenges to freedom of opinion and expression in times of conflicts and disturbances](#).
- Доповідь «[Блокування інтернет-ресурсів як інструмент політичної цензури](#)».
- Проект про закон про «іноземних агентів» — «[Інотека](#)».
- Доповідь «[Як влада використовує камери та розпізнавання осіб проти протестувальників](#)».
- [Доповіді](#) ОВД-Інфо та інших організацій про дотримання РФ своїх міжнародних зобов'язань у сфері прав людини.
- [Інформація](#) щодо ситуації з правами людини в Росії для Московського механізму ОБСЄ.

Ещё почитать

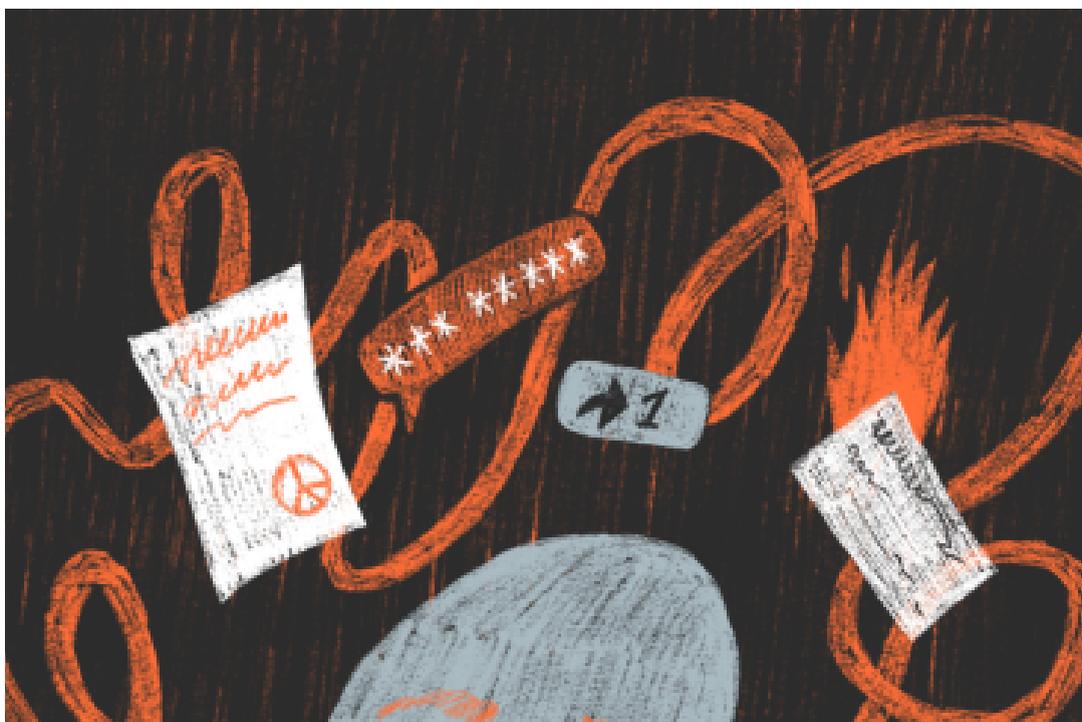
24.02.2025 [Вся Россия](#)

В 2024 году «антивоенных» уголовных дел в России стало меньше. Но сроки по ним стали жестче

Поиски «проукраинской предрасположенности»: почему пограничники не пускают украинцев в Россию

Причиной может стать многое: подписка на Зеленского, контакты в ВСУ, контакты среди «навальнистов», определенные слова в переписках и даже удаленные мессенджеры.

«Дискредитация» и «фейки»: как снизить риск преследования за антивоенные высказывания?

На четвертый год полномасштабного вторжения в Украину власти продолжают преследовать россиян за антивоенную позицию по статьям о «дискредитации» армии и «фейках». Какие действия могут попасть под эти

Требуем запретить «карусельные» аресты

В октябре 2025 года суд в Петербурге отправил под административный арест участников группы «Стоптайм»:

вокалистку Диану Логинову (Наоко), барабанщика Владислава Леонтьева и гитариста...

Задержания, суды и давление за антивоенные высказывания и критику войны в Украине

4473 новостей и текстов по теме